

► Στιγμιότυπο από το βίντεο της Κυριακής Γονή με τον μονόλογο του λεοντόψαρου, ενός ψαριού - εισβολέα από τον Ινδοειρηνικό Ωκεανό

Μεσόγειος φλέγεται και η εικαστικός Κυριακή Γονή χρησιμοποιεί την παράδοση των καλών τεχνών, τα δεδομένα ψηφιακής

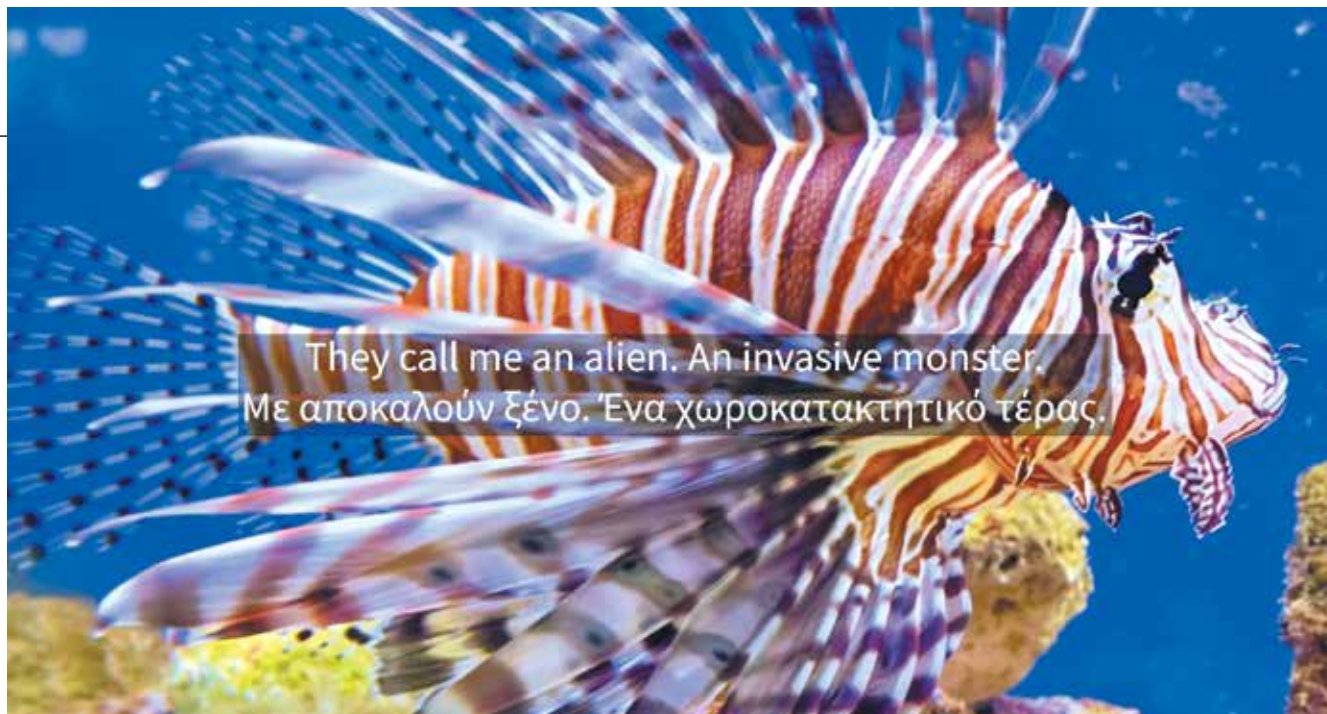
καταγραφής, την υψηλή δορυφορική τεχνολογία, ακόμη και την ποιητική γραφή, μαζί με την επιστημονική φαντασία, τη συλλογική μνήμη και τα οικολογικά φαντασιακά για να συνθέσει την έρευνά της πάνω στην άνοδο της θερμοκρασίας. Με σπουδές καλών τεχνών καθώς και στην πολιτισμική και κοινωνική ανθρωπολογία, η Γονή τροφοδοτεί τα έργα της μέσω διεπιστημονικής έρευνας, εξετάζοντας συχνά πώς τα συστήματα ταξινόμησης, επιτήρησης, εξόρυξης και επικοινωνίας αναδιοργανώνουν τόσο τις ανθρώπινες όσο και τις μη ανθρώπινες σχέσεις.

Στο ατελιέ της, σε ένα διαμέρισμα στα Ιλίσια, ίχνη από εγκαταστάσεις βίντεο, γλυπτικές φόρμες, ταπισερί, σχέδια και μεταξοτυπίες εμφανίζουν όντα υπαρκτά και φανταστικά που η καλλιτέχνης τους μοιράζει ρόλους και κείμενα της για να αφηγηθούν τις ιστορίες τους. Μεταξύ επιστημονικού θετικισμού και καλλιτεχνικής μυθοπλασίας τα έργα της αναφέρονται στις μεταβολές που προκαλεί η κλιματική κρίση: από τα δέντρα που μετακινούνται αργά σε μεγαλύτερα υψόμετρα αναζητώντας χαμηλότερες θερμοκρασίες έως τα θαλάσσια είδη που εγκαθίστανται σε νέες περιοχές καθώς τα νερά θερμαίνονται.

Η τελευταία της ερευνητική διαδικασία μας συστήνει το λεοντόψαρο, ένα ψάρι - εισβολέα. Το monster fish, όπως ευρύτερα το γνωρίζουν, μπήκε στη Μεσόγειο από τη διώρυγα του Σουέζ ταραζώντας το θαλάσσιο οικοσύστημα. Η Κυριακή Γονή δημιούργησε ένα κεραμικό σερβίτσιο φαγητού, τύπωσε σε υφασμάτινο τραπέζομάντιλο τις γραφιστικές ενδείξεις μέτρησης από το 1982 έως το 2025 της ανόδου θερμοκρασίας των μεσογειακών υδάτων και δι-οργάνωσε ένα γεύμα. Το λεοντόψαρο δεν ήταν μόνο στο επίκεντρο του γευστικού καλέσματος που δόθηκε αρχικά στην Κύπρο στο πλαίσιο καλλιτεχνικής παραμονής της Γονή. Είναι και ο πρωταγωνιστής σε ένα μονόλογο που το βίντεό του πλανάται πάνω από την εγκατάσταση «The Drift of an Alien» (Η περιπλάνηση ενός ξένου) που παρουσιάζεται στο πλαίσιο της Μπιενάλε Κεραμικής στη Ρόδο.

► Πώς ξεκίνησε η έρευνά σου για την κλιματική κρίση;

Τα τελευταία χρόνια αισθάνομαι τη ζέση πολύ πιο έντονα. Ήμουν ένας άνθρωπος που αγαπούσε πάρα πολύ το καλοκαίρι και τη θάλασσα, αλλά πλέον το καλοκαίρι το σκέφτομαι διαφορετικά και λόγω της θερμοκρασίας και λόγω των πυρκαγιών. Αυτό άρχισε να περνά στη δουλειά μου. Μια πρώτη νύξη έγινε σε ένα έργο το 2022, όταν βρέθηκαν στους Δολομίτες. Παρατήρησα ότι κάποια δέντρα έμοιαζαν κάπως περίεργα και, μέσα από συζητήσεις με επιστήμονες και ανθρώπους της περιοχής, έμαθα ότι τα φυτά και τα δέντρα μετα-

«Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΔΕΝ ΘΑ ΞΑΝΑΓΙΝΕΙ ΤΟ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ ΠΟΥ ΓΝΩΡΙΣΑΜΕ»

Η εικαστικός Κυριακή Γονή μιλάει για τις περιβαλλοντικές ανησυχίες πίσω από την εγκατάστασή της «The Drift of an Alien» που παρουσιάζεται στο πλαίσιο της Μπιενάλε Κεραμικής στη Ρόδο

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΦΗ ΦΑΛΙΑΔΑ

Info

«The Drift of an Alien», στην Οηλοθήκη de Milly στη Ρόδο, στο πλαίσιο της Μπιενάλε Σύγχρονης Κεραμικής, έως 31 Οκτωβρίου

κινούνται πολύ αργά προς μεγαλύτερα υψόμετρα για να βρουν ψυχρότερες θερμοκρασίες. Εκεί άρχισα να αντιλαμβάνομαι τη θερμότητα όχι μόνο ως κάτι που βιώνουμε εμείς, αλλά ως μια δύναμη που μετακινεί ολόκληρους ζωντανούς κόσμους.

■ Εκείνο το έργο έδινε, φωνή σε ένα φυτό. Γιατί αυτή η συμμετοχή των μη ανθρώπινων οργανισμών στο έργο σου;

Με ενδιαφέρει πολύ αυτό που θα λέγαμε non - Human Agency, το να προσπαθείς να δεις μια ιστορία από την οπτική ενός άλλου οργανισμού. Φυσικά υπάρχει πάντοτε η δική μου μεσολάβηση. Αλλά με απασχολεί να μετακινηθεί λίγο το κέντρο της αφήγησης από τον άνθρωπο. Στο έργο των Δολομιτών, για παράδειγμα, ένα φυτό αφηγείται μια ιστορία που ξεκινά από το πολύ βαθύ παρελθόν, όταν η περιοχή ήταν τροπικός ωκεανός και αρχιπέλαγος, και φτάνει στο σήμερα, με τα δέντρα να ανεβαίνουν ολόένα ψηλότερα ώσπου να εξαφανίζονται. Το τοπίο γίνεται έτσι μνήμη, μαρτυρία και προειδοποίηση.

■ Πώς μπήκε το λεοντόψαρο σε αυτή τη διαδρομή;

Μέσα από μια πρόσκληση να συνεργαστώ με έναν νέο επιστήμονα πάνω σε ζητήματα θαλάσσιας οικολογίας και θερμοκρασίας. Το λεοντόψαρο με τράβηξε αμέσως ως περίπτωση. Είναι ένα είδος που προέρχεται από τον Ινδο-

► «Με ενδιαφέρει αυτή η μετατόπιση: ποιος θεωρείται “ξένος”, ποιος ορίζει τα όρια και τι συμβαίνει όταν τα οικοσυστήματα που θεωρούσαμε σταθερά αλλάζουν», λέει η Κυριακή Γονή

Ειρηνικό και έχει περάσει στη Μεσόγειο μέσω της Διώρυγας του Σουέζ. Η άνοδος της θερμοκρασίας των νερών δημιουργεί ένα πολύ ευνοϊκό περιβάλλον γι' αυτό, ιδιαίτερα στην Ανατολική Μεσόγειο. Δεν έχει ουσιαστικούς αντιπάλους εδώ και δημιουργεί μεγάλη πίεση στα τοπικά οικοσυστήματα. Η αρχική συζήτηση ήταν πολύ πρακτική: πώς μπορεί να περιοριστεί ο πληθυσμός του, πώς θα μάθει ο κόσμος να το ψαρεύει ή ακόμη και να το τρώει. Έχουν δοκιμαστεί διάφοροι τρόποι αντιμετώπισής του, ενώ η κατανάλωσή του είναι επίσης μια λύση, αρκεί να καθαριστεί σωστά λόγω των τοξικών αγκυθίων του.

■ Σε ενδιέφερε, όμως, περισσότερο η γλώσσα με την οποία μιλάμε γι' αυτό.

Ναι. Αρχισα να κολλάω στις λέξεις: «ξενικό», «εισβολικό», «χωροκατακτητικό». Είναι βιολογικοί όροι, αλλά δεν μπορείς να αγνοήσεις ότι έχουν και πολιτικό και κοινωνικό φορτίο. Ειδικά όταν μιλάμε για τη Μεσόγειο, είναι δύσκολο να μη σκεφτείς τις ανθρώπινες μετακινήσεις και το πώς μιλάμε για νέους πληθυσμούς που φτάνουν σε έναν τόπο. Κάπου εκεί σκέφτηκα ότι αξίζει να ακούσουμε την ιστορία από τη σκοπιά του ίδιου του λεοντόψαρου. Δεν «αποφάσισε» απλώς να έρθει και να κατακτήσει τη Μεσόγειο. Δημιουργήθηκαν συγκεκριμένες συνθήκες που του επέτρεψαν να έρθει και να ευδοκιμήσει. Και αυτές συνδέονται με τον τρόπο που εκμεταλλευόμαστε έναν τόπο, μια θάλασσα, τους φυσικούς πόρους, ακόμη και με τη μονοκαλλιέργεια του τουρισμού.

■ Γι' αυτό το χαρακτηρίζεις «κλιματικό μετανάστη»; (ΕΡ)

Ναι. Για μένα το λεοντόψαρο είναι ένας κλιματικός μετανάστης. Και δεν είναι μόνο του. Υπάρχουν άλλα είδη, αλλά και εκατομμύρια άνθρωποι που είναι κλιματικοί μετανάστες. Είναι κάτι που θεωρώ ότι πρέπει να αρχίσουμε να συζητάμε. Γι' αυτό και ο τίτλος, «The Drift of an Alien», αφήνει επίτηδες το θέμα ανοιχτό, χωρίς να περιέχει το λεοντόψαρο. Με ενδιαφέρει αυτή η μετατόπιση: ποιος θεωρείται «ξένος», ποιος ορίζει τα όρια

► Λεπτομέρεια από το τραπέζι-εγκατάσταση με αναφορές στην άνοδο της θερμοκρασίας των νερών της Μεσογείου

και τι συμβαίνει όταν τα οικοσυστήματα που θεωρούσαμε σταθερά αλλάζουν.

■ **Στη Ρόδο το έργο εμφανίζεται ως μία εγκατάσταση με ένα τραπέζι στρωμένο για γεύμα. Τι ακριβώς βλέπει ο επισκέπτης;**

Το τραπέζι λειτουργεί και ως γλυπτικό αντικείμενο. Εφταξα μια σειρά κεραμικών, πάνω στα οποία εμφανίζονται λέξεις και έννοιες που συνδέονται με την έρευνα: το *heat*, η θερμότητα, το *salinity*, η αλατότητα, αλλά και έννοιες γύρω από τη μετακίνηση και το ξένο. Υπάρχουν επίσης τρία κεντρικά στοιχεία που συνδέονται με τρεις ιδέες. Η πρώτη είναι η Μεσόγειος ως κοιλιά ή στομάχι, ένας τόπος όπου κάτι μπαίνει, καταναλώνεται, αφομοιώνεται, μεταβολίζεται. Η δεύτερη είναι το «τέρας», επειδή το λεοντόψαρο παρουσιάζεται συχνά ως ένα *monster fish*. Το τέρας έρχεται να αποκαλύψει όρια – αυτά που υπάρχουν και αυτά που ίσως δεν υπάρχουν. Και η τρίτη ιδέα είναι ο θρήνος.

■ **Ο θρήνος έχει ιδιαίτερη σημασία στην εγκατάσταση;**

Νομίζω ότι βρισκόμαστε ήδη σε μια κατάσταση συλλογικής θλίψης. Πρέπει να καταλάβουμε ότι η Μεσόγειος δεν θα ξαναγίνει το οικοσύστημα που γνώρισαμε. Το ερώτημα είναι πώς επεξεργαζόμαστε αυτή την απώλεια και αν ο θρήνος μπορεί να είναι ένα πρώτο στάδιο για να προχωρήσουμε και να προσαρμοστούμε. Δεν έχω απαντήσεις. Θέτω ερωτήματα που με αφορούν και εμένα: ποιο είναι το επόμενο βήμα; Υπάρχει; Και τι σημαίνει πραγματικά να προσαρμοστούμε;

■ **Πέρα από τα κεραμικά, η εγκατάσταση μεταφέρει και πραγματικά δεδομένα για τη θέρμανση της Μεσογείου.**

Υπάρχουν τραπεζομάντιλα που βασίζονται σε δορυφορικά εικόνες μιας συγκεκριμένης ημέρας του Αυγούστου, όπου αποτυπώνεται η κατάσταση στη Μεσόγειο, αλλά και γραφικές παραστάσεις. Η καταγραφή συνεχίζεται στις λινές πετσέτες φαγητού, κεντημένες με αριθμούς από μετρήσεις που φτάνουν από το 1982 μέχρι το 2025 και αφορούν, μεταξύ άλλων, την επιφανειακή θερμοκρασία της θάλασσας. Δεν είναι

απαραίτητο ο θεατής να αποκωδικοποιήσει αμέσως κάθε αριθμό. Με ενδιαφέρει περισσότερο να μπει στον ρυθμό του έργου, να αισθανθεί ότι πίσω από αυτό το τραπέζι υπάρχουν δεδομένα, χρόνος και μεταβολή.

Παράλληλα, υπάρχει το βίντεο με τον μονόλογο του λεοντόψαρου και, μέσω επαυξημένης πραγματικότητας, μπορείς να χρησιμοποιήσεις το κινητό σου και να δεις το ψάρι σαν ένα φάντασμα να αιωρείται πάνω από το τραπέζι. Για μένα ήταν σημαντικό να υπάρχει αυτή η έννοια του φαντάσματος που αφηγείται τη δική του πραγματικότητα: «Η εξάπλωσή μου δεν είναι σκληρότητα. Είναι ένστικτο, απάντηση στην άνοδο της θερμοκρασίας και την υποχώρηση των ακτογραμμών. Και εγώ, με τις ρίγες και τα αγκάθια μου, δεν είμαι παρά ένα σύμπτωμα ντυμένο με ομορφιά. Καμιά φορά, καθώς η θάλασσα καίγεται σιωπηλά, αναρωτιέμαι – κι αν δεν είμαι ο κακός, αλλά ο καθρέφτης».

■ **Το έργο έχει ήδη «ενεργοποιηθεί» και ως πραγματικό δείννο. Γιατί ήταν σημαντικό αυτό;**

Ηθελα το τραπέζι να γίνει πραγματικός χώρος συνάντησης και συζήτησης. Στην Κύπρο προσκάλεσα ανθρώπους από τη θαλάσσια οικολογία και τον πολιτισμό, αλλά και έναν ψαρά, τον πρόεδρο του συλλόγου των ψαράδων, ώστε να βρεθούν δίπλα δίπλα διαφορετικές εμπειρίες. Με έναν ντόπιο σεφ δημιουργήσαμε ένα ολόκληρο μενού βασισμένο στο λεοντόψαρο και σε υλικά της Κύπρου. Με ενδιέφερε να μη γίνει απλώς μια καμπάνια του τύπου «φάτε το εισβολικό ψάρι». Το μενού έφερνε σε διάλογο ανόμοια στοιχεία, με αναφορές στην αποικιοποίηση και στον τρόπο με τον οποίο ξένα σώματα αφομοιώνονται σε ένα νέο περιβάλλον. Θα ήθελα ο θεατής μέσα από αυτό το έργο να αναπτύξει ίσως μια μικρή αμφιβολία για τις εύκολες κατηγορίες. Το λεοντόψαρο προκαλεί πραγματικό οικολογικό πρόβλημα και αυτό δεν το αμφισβητώ. Αλλά αν σταθούμε μόνο στο «τέρας που εισβάλλει», χάνουμε την υπόλοιπη ιστορία: τη θέρμανση της θάλασσας, τις ανθρώπινες παρεμβάσεις, τις μετακινήσεις ειδών, τις οικονομικές και αποικιοκρατικές λογικές που έχουν διαμορφώσει τη Μεσόγειο.

Περί δημόσιας γλυπτικής και γυναικείων μορφών

Η εικαστικός Αναστασία Δούκα σχολιάζει τις διαμαρτυρίες για τη «συγκατοίκηση» δύο γλυπτών στο Λαύριο

Δύο γυναικεία γλυπτά που συγκατοικούν ανοίκεια στο Λαύριο προκάλεσαν αναστάτωση στον κόσμο της τέχνης. Το Εικαστικό Επιμελητήριο Ελλάδας με επιστολή του προς τον Δήμο Λαυρεωτικής διαμαρτυρήθηκε για την πρωτοβουλία του Δήμου να εγκαταστήσει μία γυμνή γυναικεία φιγούρα σε εγγύτητα με το γλυπτό του Μιχάλη Κάσση «Μνημείο της Γυναίκας της Μακρονήσου», επισημαίνοντας πως «ο προσανατολισμός των δύο γυναικείων μορφών και η κοινή κατεύθυνση του βλέμματος, ατενίζοντας τη Μακρονήσο, υποβαθμίζουν συμβολικά και οπτικά το «Μνημείο της Γυναίκας», χωρίς να προσθέτουν σημασία στο νέο γλυπτό».

Στη συνέχεια ο Δήμος Λαυρεωτικής απάντησε με ανάρτησή του στα κοινωνικά μέσα σχετικά με την τοποθέτηση του γλυπτού στον δημόσιο χώρο διευκρινίζοντας ότι πρόκειται για δωρεά και «δεν ανατέθηκε, δεν πληρώθηκε, δεν αγοράστηκε με δημοτικό χρήμα». Και ότι το δώρισε ο ίδιος που το δημιούργησε: «Ο Κλέων Καρκανίδης είναι ένας γνήσια λαϊκός καλλιτέχνης του τόπου μας. Δεν σπούδασε γλυπτική, δεν έκανε ποτέ την τέχνη επάγγελμα, δεν δημιούργησε για να πουλήσει. Δούλεψε επί χρόνια το μάρμαρο με τα ίδια του τα χέρια και στο τέλος επέλεξε να χαρίσει τη δουλειά μιας ζωής στον τόπο όπου έζησε για δεκαετίες. Η καθιστή γυναικεία μορφή πάνω στον βράχο, εμπνευσμένη από τη φύση και τη θάλασσα της περιοχής μας, είναι μόνο η μία όψη της προσφοράς του».

Το συμβάν φέρνει στην επικαιρότητα το σκεπτικό γύρω από την ύπαρξη της δημόσιας γλυπτικής και τους σκοπούς που επιτελεί. Η Αναστασία Δούκα, εικαστικός - αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σχολιάζει:

Η υπόθεση του γλυπτού στην προβλήτα του Λαυρίου ξεπερνά ακόμα μία φορά την αισθητική διαφωνία ή ζητήματα χωροθέτησης και αγγίζει ζητήματα θεσμικής διαφάνειας, ιστορικής μνήμης, δημόσιου διαλόγου - διαβουλεύσεων που συχνά δεν καταλήγουν πουθενά, ενώ τελικά τα γλυπτά «φυτρώνουν» αναπάντεχα σε κάποιο σημείο της πόλης. Στην περίπτωση του Λαυρίου ανακύπτει ένα βαθύτερο ζήτημα αναπαράστασης.

Θα ξεκινήσω τη σκέψη μου με δύο άλλα γλυπτά στην πόλη του Λαυρίου. Το «Μνημείο της Γυναίκας της Μακρονήσου» που στέκει δίπλα στο νέο γλυπτό του Κλέωνα Καρκανίδη φέρει επιγραφή: «Η μάνα, αδελφή, σύζυγος, μνηστή του μακροννησιώτη κρατούμενου». Το πραγματικό υποκείμενο της αναφοράς, το πρόσωπο που συνδέεται

ονομαστικά με τον τόπο και την ιστορία, είναι ο άνδρας η γυναικεία μορφή λειτουργεί ως σχήμα συνοδευτικό, χωρίς δικό της όνομα ή ταυτότητα.

Το νέο γλυπτό του Κλ. Καρκανίδη αναπαράγει ακριβώς αυτή τη σύμβαση - της ανώνυμης γυναικείας μορφής. Μοιάζει να κρατάει μια μπάλα - εξίσου σφαιρική με το στήθος και τους γλουτούς της. Δεν έχει όνομα, δεν αφηγείται τίποτα. Είναι μια ανώνυμη σωματική φόρμα που στέκεται σε μνημειακή στάση πάνω σε βράχο χωρίς να κληροδοτεί κάποιο νόημα στο έργο.

Ενδιαφέρον έχει επίσης η περίπτωση του ανδριάντα του Ιωάννη Βαπτιστή Σερπιέρη στην κεντρική πλατεία του Λαυρίου. Έργο του Γεωργίου Βρούτου από το μακρινό 1899, αποκαθελώθηκε το 1982 ύστερα από έντονες κοινωνικές αντιδράσεις για τον ρόλο του βιομηχάνου, έμεινε 24 χρόνια σε αποθήκες του δήμου, για να επιστρέψει στην αρχική του θέση το κοντινό μας 2006. Η διαδρομή αυτή μας θυμίζει ότι στο Λαύριο, όπως και σε κάθε πόλη, ο δημόσιος χώρος δεν είναι ουδέτερος αλλά αποτελεί πεδίο διεκδικήσεων, ανταγωνισμών και επανεγγραφών της Ιστορίας.

Ακριβώς γι' αυτό εκπλήσσει η ευκολία με την οποία, σήμερα, μια ανώνυμη γυναικεία φιγούρα μπορεί να «φυτρώσει» παραθετικά ως ένα νέο μνημείο. Ίσως να είναι σκόπιμο να μην τρέξουμε να υπερασπιστούμε ή να καταδικάσουμε αλλά να ξαναδούμε όσα έγιναν. Μπορεί ένα μαρμάρينو γλυπτό πάνω σε βράχο να μας βοηθήσει να αναρωτηθούμε τι ακριβώς αναπαριστά, ποιον αφορά και γιατί κοιτάζει εκεί που κοιτάζει - μαζί με τη «Γυναίκα της Μακρονήσου», προς έναν τόπο μαρτυρίου της σύγχρονης ιστορίας.

► Σε πρώτο πλάνο, η γυμνή γυναικεία μορφή του Κλέωνα Καρκανίδη και στο βάθος το «Μνημείο της Γυναίκας της Μακρονήσου» του Μιχάλη Κάσση